

LIST ZA KULTURU
I UMETNOST

poljka

90

Zapaža se da se snobizam kao društvena pojava u kulturi i umetnosti sve više ispoljava ukoliko je reč o savremenijim oblicima kulturnih i umetničkih kretanja. I, o, razume se, nimalo ne znači i ne mora da znači da se svi savremeniji kulturno-umetnički sadržaji naprosto izjednačuju sa snobizmom. Osim toga, pažljiva sociološka analiza može da konstatuje neobično raznovrsne i nijansirane promene u ispoljavanju snobovskih težnji u zavisnosti od toga da li su u pitanju predrevolucionarni, revolucionarni ili postrevolucionarni periodi društvenih kretanja.

U kulturi masovnog društva, kakvo je u sve većoj meri novo društvo, snobizam je pojava čiji je osnovni smisao da se kao subjektivna komponenta ujednačavanja kulturnih vrednosti i društvenih položaja pojedinaca ili grupa, iskoristi kao sredstvo društvene promocije od strane onih društvenih slojeva koji nisu zadovoljni sopstvenim društvenim položajem ili kao sredstvo za obezbeđenje društvene distance ili izolacije od ostalih slojeva, ukoliko se snobizam javlja među slojevima koji su već ostvarili izvesnu društvenu nadmoćnost.

Socijalna funkcija snobizma ogleda se najbolje u ambicijama koje sebi postavljaju snobovi. A ona je dvojaka: a) snobovi žele da ostvare kulturno izjednačenje na višem nivou, tj. približuju se kulturnim vrednostima i nivou razvijenijih društvenih slojeva oni nameravaju da ostvare sopstvenu kulturnu a time i društvenu promociju, i b) snobovi, sa obezbeđenim višim društvenim položajem, nastoje da se još više odvoje i na taj način povećaju kulturnu i socijalnu distancu između sebe i onih društvenih slojeva, grupa koje smatraju nižim od sebe.

Tragedija snobizma, pak, leži u tome što on ne uspeva stvarno niti da se uzdigne do željenog višeg nivoa čiji su nosilac društveno podređene grupe ili pojedinci, niti pak da se odlepi od nivoa koji se ocenjuje kao niži, odnosno koji zaista i može biti niži, kad je nosilac takvih težnji društveno superiorna grupa.

Sa socijalno-psihološke tačke gledišta nemoć snobizma se ispoljava u nesposobnosti da se uvidi promašaj, nerealnost da se postigne ili obezbedi poboljšanje društvenog položaja.

U slučaju da se takve kulturne aspiracije zaista i ostvare, očigledno je da se onda ne može ni govoriti o snobizmu.

Uostalom, o karakteru snobizma shvaćenog na taj način govori nam i definicija koju nam je iz perspektive sociologije dao francuski teoretičar snobizma Filip di Pij de Klenšan u istoimenju studiji. Prema ovoj definiciji (koju radi bolje razumevanja moramo da pojednostavimo — pošto je i njen autor uviđao da je ona previše glomazna) kao snoba treba smatrati onog čoveka koji se bar je delom delom svoje profesionalne aktivnosti ili svojih aktivnosti u okviru slobodnog vremena trudi da pomoću imitiranja pripadne nekoj zatvorenoj društvenoj grupi (klan, koterija, kliša) odnosno, kad već pripada takvoj grupi da spreči ostale da u nju uđu. Članovi takvih zatvorenih grupa ili aspiranti takvih grupa slažu se u svojim mišljenjima, uverenjima i stavovima da su oni društveno superiorniji od ostalih i takve odlike pripisuju uzajamno jedni drugima, čak i bez obzira na to što istinski ne moraju posedovati pomenute odlike. Pri svem tom gotovo da im je važno da li su pomenute vrednosti ili kriterijumi, na osnovu kojih se ostvaruje stvarna ili zamišljena društvena promocija, zaista prvorazredne i opštepriznate društvene vrednosti ili su od drugostepenog ili, čak, sasvim sporednog značaja na skali ljudskih vrednosti.

I bez obzira na priznanja samog autora da je ova definicija nešto previše glomazna, mora se primetiti da ona pogađa suštinu problema. Ipak, neki su kritičari zamerali autoru ove definicije to što u njoj nije dovoljno naglašen jedan pozitivni element koji u sebi sadrži svaki snobizam, tj. njegova orijentacija ka višim kulturnim vrednostima. Ta orijentacija, prema mišljenju kritičara, može da odigra i često igra veoma korisnu ulogu za podizanje kulturnog nivoa. Makar i samo pomoću jednostavnog snobovskog kopiranja kulturnih i umetničkih vrednosti. Međutim, bila ova primedba problematična ili opravdana, snobizam u celini, sa stanovišta istinskih kulturnih i umetničkih vrednosti nesumnjivo mora biti negativno

ocenjen. To u prvom redu zato što je težnja ka višim kulturnim vrednostima samo sekundarni motiv (primarni je ostvarenje društvene promocije).

Pored navedene slabosti, definicija snobizma koju smo naveli ima još jednu, nešto ozbiljniju. Naime, uzimajući je onakvom kakva je, može se steći utisak kao da je snobizam sasvim homogena i monolitna pojava. U stvarnosti, to ni iz daleka nije tačno. Čak i svaki „skorojević“, novija ili „kandidat za snoba“, (kakvo ga na dru-

Morao je sa puno prefinjenosti i istančanosti čula analizirao sve ove razne nivoe snobizma. Na vrhu lestvice društvenih vrednosti „čuču Kraljevska visocanstva“ kao princeza od Parme i princeza od Luksemburga, koje žele da budu ljubazne, ali su ljubazne sa takve visine i sa toliko smislovljivosti da izgleda kao da im je teško da ljudsko biće razlikuju od životinje. Čak i kad jedna od njih želi da pokaže svoju blagonaklonost i pruža reznji hlepčić jednoj baki, ona to čini na isti na-

SNOBIZAM
KAO POJAVA
U KULTURI
I UMETNOSTI

MILOŠ ILIĆ

gom mestu naziva de Klenšan) uviđa da snobovski klan potresa i razdiru teške borbe i na različitim nivoima. U stvari postoji određena hijerarhija među snobovima i u izrazitim slučajevima znatno stepenato izražena: snob često susreće nekoga ko je još veći snob. Te nijanse u snobizmu upravo sačinjavaju najveće teškoće da se utvrdi pravi karakter konkretnog snobizma i da se razlikuje, na primer, prvorazredno i licemerstvo u onom slučaju kada snob želi da stvori kod drugih iluziju o sopstvenoj nehaćivosti kad mu ostvarivanje karijere polazi za rukom ili, recimo, pretvaranje snoba za razliku od istinskog postojanja u naporu da ostvari željenu promociju.

Izvesnu ilustraciju snobizma na različitim nivoima možemo naći u književnim delima Marsela Prusta. Stoga je Andre Moroa sa puno razloga tvrdio da se kod Prusta nema posla sa jednostavnim snobizmom nego da je u pitanju „čitava kaskada snobizma“, otprilike isto onako kao što se fontane prelivaju stepenasto preko svojih mnogobrojnih kaskada. Pošto su ljudska društva podeljena na grupe, na klase koje se stepenasto dižu, a koje su mnogostruke, složene a nekad protivrečne i pošto preziranje i gordost spadaju među najveća ljudska zadovoljstva, snobizam se da primetiti i u najvišim i u najnižim društvenim slojevima.

čin kao što bi ga posetioci zoološkog vrta pružili košuti.

Na nešto nižem nivou to je snobizam aristokrata koji hoće da se odvoje od ostalih „kao ono drveće koje je, pošto je izraslo na lošem mestu, na ivici ponora, primotano da se povija unazad kako bi održalo ravnotežu“. Ili snobizam Germantovih, koji ocenjuju umetnička dela sa autoritetom koji ne opravdavaju nikakve sposobnosti.

Zatim, snobizam Šarlija Svana ispoljen u težnji da po svaku cenu prođe u salone knežinje de Germant, ili snobizam Legrandena, ljubaznog prema seljacima, ali kojim se pretvara da ih ne poznaje u prisustvu plemića i vlastele.

I, najzad, na najnižem nivou snobizam koji se rascvetava kod „markize“, inače siromašne žene koja drži javni toalet na Jelskim poljima u Parizu i u njemu dozvoljava pristup samo „odabranim“ klijentima koji joj donose buket cveća: jorgovana, jasmina, ruža.

Snob, dakle, živi posmatrajući sebe u nekoj vrsti ogledala koje je on sam ispolirao, uglačao i nalazi da je redak, dragocen i izuzetan kao figura u ljudskom društvu ili bar u svom snobovskom krugu.

De Klenšan je razlikovao dve osnovne vrste snobizma: primarni i sekundarni.

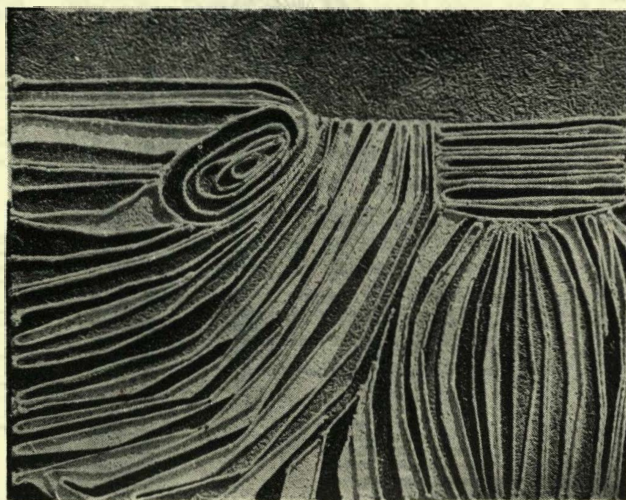
Primarni snobizam je, prema njegovom

mišljenju, nastao u drugoj polovini XIX veka, tj. počev negde od 1850. godine pa nadalje, iako je snobizma bilo i pre toga. Za takvu snobovsku klimu bile su povoljne sledeće istorijske okolnosti: posle silnih bura i okršaja koji su se odigrali u periodu od 1789. do 1814. godine (francuska revolucija i drugi događaji) kraljevi i dvorovi su izgubili pređašnji značaj i svedeni su uglavnom na голе figure i dekor. Šta više, kraljevi ni u budućnosti nisu mogli da računaju na neku ružičastu perspektivu. Dvorovi su se našli ostavljeni i prepušteni sami sebi, izgubivši sa kraljevima onaj tako neophodan oslonac i centar interesovanja bez premeta. Oni više nemaju razloga da obožavaju svoga monarha koji je bio njihov stub niti da neguju i upražnjavaju razne kultove vezane za vladara. Razočarani, oni se sve više okreću sebi samima. Ali svi ti kultovi, običaji, ceremonijal i dvorske tajne ne mogu iščeznuti za moment. Postoji izvesna inercija po kojoj oni deluju. U toj krizi vladara, dovoljan je samo jedan moment da se poseče glava nekog kralja, samo jedna mračna noć da neki princ u dilžansu pobegne i nađe skriveni azil. Ali to nije slučaj sa navikama koje su stvarane vekovima. One nastoje da se održe i posle ovakvih promena. Dvorovi nisu hteli da umru. Da bi nastavili svoju egzistenciju, oni su morali da izmisle novi autoritet koji će zameniti monarha. To više nije pojedinač, naslednik. ličnost, već čitav jedan sistem pojava, koje će predstavljati središte interesovanja. U „otmenim društvima“ XIX veka u svim velikim evropskim prestolicama, taj novi autoritet biće koterije snobova. Te će koterije podržavati, razvijati i kreirati mondeneske manire, elegantne načine odevanja i nove načine življenja, modu koja do detalja propisuje, na primer, kako treba da se vezuje kravata na nov način, kako treba da se zatvara ili dekoltira kragna i toalet, kako da se vrši izbor vrste kola, lova, udvaranja, koketiranja, flertovanja, salonske konverzacije i kavaljerstva.

I tako su u ovim uslovima, za dugo vreme, možda sve negde do 1914. godine snobovi regrutovani pretežno sa dvorova. Ova varijanta snobizma naziva se primarnim, odnosno prvobitnim snobizmom. Ti snobovi će biti uglavnom mondeni u pogledu oblačenja, stanovanja, korišćenja raznoznice i slobodnog vremena. Oni će biti salonski ljudi i u isto vreme ljudi koji žele da prođu i da budu primljeni u najekskluzivnije salone, poput prustovskog snoba Šarli Svana, reprezentativne ove vrste snobizma i epohe. Ne razume se da ove granice i karakteristike ne treba uzimati bukvalno. U ovom periodu, snobova ima samo počev od izvesnog nivoa društva pa na više, delimično izljudujući najviše društvene slojeve zato što im po samoj svojoj suštini ne mogu biti snobovi i elitni lideri. Za to ima više razloga. Prvo, ako je jedna od bitnih karakteristika snobizma imitiranje, onda je jasno da imitiranje u socijalnom smislu mora imati gornju granicu, tj. najviši krugovi nemaju više koga da imitiraju kako bi se prikazali višim nego što jesu. Drugo, čak i strogo etimološki uzev, snob je, kako se veruje, dobio ime po tome što nije plemićkog porekla tj. on je „sine nobilitate“ — ili „bez plemenitosti“. Prema drugoj verziji, koja je nešto laskavija za snobove, ime snob je došlo od latinskog „quasi nobilis“, tj. od „pobojne“, prividne plemenitosti.

Ako se čak i zanemari poreklo reči, pa se umesto termina posmatra sadržina pojma, videće se da razni autori pod snobizmom podrazumevaju društveno negativnu pojavu. Ta negativnost je zajednička većem broju autora, dok se u pogledu konkretnih manifestacija sadržaja međusobno razlikuju (definicija koju je dao Littré: snobizam je „stanje čoveka koji se neukusno divi vulgarnim stvarima“). Prema Larouss-u je snobizam „poza, glupa, smešna afektacija prepotentno licemerstvo“, a prema novijoj varijanti iste enciklopedije „obožavanje svega što je u toku tj. aktuelno i slavno“. Rečnik francuske akademije nauka je snobizam okarakterisao kao „taštinu onih koji se izveštačeno uleđuju na javno mnjenje, koji kopiraju manire sa dvorova da bi u izvesnim sredinama bili ili se osećali izuzetnim“. Poznati engleski Oksfordski rečnik određuje snoba kao „neotesanu, hvalisavu i razmetljivu osobu“. U SAD, opet, snob je čovek koji „konira sa razmetljivošću, obožava sa poniznošću i bez mere traži da živi pored onih za koje

(NASTAVAK NA DRUGOJ STRANI)

veruje da su bolje plasirani od njega". Jedan nemački izvor, zapostavlja ono čemu snob teži, ističući ono što izbegava: „to je onaj koji gleda samo na bogatstvo i društveni položaj i koji, zadovoljavajući samim sobom, prezire one koji ocaenjuju kao niže od sebe“).

Osećajući da je veoma teško potpuno tačno definisati snoba, jedan francuski časopis je postavio svojim čitaocima zahtev da pokušaju sa određivanjem ovoga pojma. Kao karakterističan, objavljen je sledeći odgovor:

„S comme Satisfait de Soi, Sot et Suf-fisant;
N comme Nigaud, Niais, Nul et Néant;
O comme Orgueil, Ostentatoire et Oscillant;
B comme Biscornu, Blasé et Bêtifant“.

To bi se moglo prevesti približno ovako:

„S kao Zadovoljan Sobom, Glup i Uob-razen;
N kao Prostak, Blesast, Nula i Ništa-vilo;
O kao Ohol, Razmetljiv i Neuravnote-žen;
B kao Cudan, Blaziran (Neosetljiv) i Prigrup“.

U svakom slučaju, vidi se da se snobi-zam sastoji iz veoma protivrečnih eleme-nata, te da ima pomalo smisla u tvrdnji da reč „snobizam“ ima ponešto opor ukus, isto onako kao što postoji izvesna misterija u samom klanju. Klanje nije baš mnogo prijatno, ali je zato funkcionalno. Jer, prema takvim tvrdnjama, i snobizam zahteva izvesne sposobnosti kao što je inteligencija za podržavanje, eleganciju i spretnost u oblasti tehnike, umetnosti i literature.

Uvažavajući ovakve primedbe, trebalo bi, navodno, pri definisanju snoba obratiti pažnju na to da snob neobrazložen o uvažava izvesne stvari (ili još tačnije: nedovoljno obrazloženo), i osim toga da ne prezire toliko koliko ignoriše one lju-de koji ne idu za ovim snobovskim ritualom.

No, iako među primarnim snobovima nema predstavnika iz redova najviših i najnižih slojeva, to ne znači da i tu nema slobodnosti. Ako tu nema kraljeva i vladara, postoje mnogobrojni njihovi bliski rođaci i prijatelji, dvorski savetnici, cere-monijal-majstori, slugebenici i kurtizane, kao i dobar broj umetnika koji su na dvo-rovima obezbeđivali zabavu i razonodu. Svi su oni, ko manje ko više, potencijalni snobovi. I literatura ih je dobro ocrtala u

delima Prusta (koga su zvali „kliničar prvobitnog snobizma“), Molijera, Tekerija, Haksuja, Kestlera i drugih.

Za bolje razumevanje umetnosti naroči-to je značajno napomenuti da je grupa umetnika i zabavljača na bivšim dvorovi-ma zbog svog položaja bila u neku ruku predodređena da pretrpi snažniji uticaj snobovskih ponašanja i manira, a zatim i da posreduje u njihovom prenošenju na druge vrste umetnika, naročito onih koje nisu imale direktnog dodira sa dvorovi-ma. To naročito važi za glumce odnosno pozorišne umetnike preko kojih se snobov-ski uticaj kasnije preneo i na filmske umetnike. To zato što su se prvi filmski radnici regrutovani uglavnom iz redova po-zorišnih umetnika. Isto tako treba napo-menuti da se snobizam manifestovao na različite načine, delimično i u vezi sa u-metničkom profesijom: na primer, muzi-čari su bili snobovi na svoj način jer su se morali odevati svečanije, jer su se pojav-lijivali na dvorskim svečanostima i koncer-tima sa izvesnom pompom, dok su lakr-dijaši, „dvorske budale“ i ostali iz ove svite bili nešto manje ukotčeni, slobodniji, pa čak i boemski razuzdani.

U svojoj drugoj fazi, snobizam, nazvan sekundarnim (izvedenim, naknadnim) po-kazuje tendenciju spuštanja u nivou i na one društvene slojeve koji nisu bili vezani sa dvorovima. U modernom društvu, ova varijanta snobizma postaje pre svega od-lika izvesnog broja dokolnih ljudi, čak i besposličara koji se javljaju u svim sloje-vima društva, pa, čak, i u redovima onih grupa, klasa i slojeva u kojima se ne bi mogli očekivati sa velikom verovatnoćom (na primer: „radnička aristokracija“) u ok-viru radničke klase kao celine ili u re-dovima privilegovane i nekritički raspo-ložene inteligencije, koja bi, naravno, po samim svojim funkcijama morala biti kri-tički usmerena i selektivna.

Cvetanje ove vrste snobizma odigra-va se, prema konstatacijama de Klenšana, na osnovu dveju socioloških zakonitosti:

1. Određena društvena sre-dina se utoliko brže inficira snobovskim ponašanjem uko-liko je bila u direktnijoj ve-zi sa prvobitnim snobizmom;
2. Društvene sredine koje su bile zatvorenijeg tipa, u naporu da se izdvoje što više od ostalih delova društva, bile su dublje zahva-ćene snobovskim ponašanjem.

Prvi od navedenih zakona lepo obja-snjava prodor snobizma u filmske krugove, mada su oni bili daleko od dvorova ali su sa njima imali posrednu istorijsku ve-

zu preko pozorišnih umetnika sa dvorova. Prema tome kod njih je sklonost ka snobizmu delimično i stvar nasleđene tradi-cije.

Drugi zakon sebe istovremeno i potvr-đuje i objašnjava: naime, ukoliko snobi-zam predstavlja želju da se prodr u ta-kozvane „više krugove“ i svet kome se ina-če ne pripada, razumljivo je da će ova že-lja biti utoliko jača, ukoliko se taj novi svet snažnije suprotstavlja ovim tendencijama. Na primer: nijedna žena-snob neće napraviti ni najmanji napor da sebi obez-bedi pristup u neki veliki robni magazin ili samouslugu, pošto je tu već u principu i po definiciji, pristup slobodan. Ali, takva žena može dobro da se upne kako bi pos-tala bliska poznanica neke ekskluzivne i luk-suzne male radnje, u kojoj se, možda, proda-ju stvarčice za klijentelu iz „izvesnih“, „ot-menijih“ krugova. Ove zatvorenije sredine rađaju snobizam između ostalog i zbog eventualne zavisti koja se može izazvati kod onih ljudi koji ne mogu da se uklju-če u određenu, željenu sredinu. U tom pogledu, osećanje zavisti i zatvorenosti su najvažniji elementi, kako reči neka vrsta „generatora snobizma“, naročito za prete-rano ambiciozne i nedovoljno kritične oso-be ili čak grupe. Dijalektika ovog društ-venog kretanja izaziva izvesne promene i u redovima onih koji već pripadaju že-ljenim grupacijama (klasama, salonima, ekskluzivnim klubovima i drugim). Naime, oni nastoje da što je moguće više zaostre kriterijume za pristup, da neprestano me-njaju uslove prijema za „nametljivce“. Menjaju se običaji, izzinke, mesta pa i ostali uslovi za snobovske kultove. S tim u vezi treba dodati, da, ako snobizam uopšte sadrži elemente kreativnosti na planu kulture i umetnosti, onda oni ovde najpre dolaze do izražaja. Tom prilikom se vrši izbor određenih kulturnih i umetni-čkih vrednosti na bazi kojih se može pos-tati snob (na primer: uglađen i na odre-đen način škiljovan jezik, posjedovanje privatnih galerija slika ili drugih umet-ničkih zbirki, odnosno retkosti i t. sl.). Tu se takođe utancuju i uslovi za eksploata-ciju kulturnih i umetničkih vrednosti. Na primer: u tehnici da se sebe obezbede iz-uzetan i privilegovani položaj, snobovi ko-ji su materijalno bolje situirani biraju za sebe takve vrste kulturnih vrednosti koje su po nečemu drugima nepristupačne (skupljene marke automobila, luksuznija lodelišta, neobičajene igre: tenis, golf, plovljenje jahtom po nepoznatim morima, posjedovanje sopstvenih aviona, stvaranje ekskluzivnih klubova, snimanje privatnih

filmova i njihovo prikazivanje na posebn-im i intimnim seansama, organizovanje literarnih, kritičkih, muzičkih itd. sastana-ka, balova, igranke i izvesne forme tako-zvanog „slatkog života“). U svakom slu-čaju elastičnosti).

U nekim zemljama i sredinama čak su i pojedini rodovi vojne službe smatraju privilegijama i otmenijim (prvobitno je to bila konjica za plemiće u feudalizmu, a danas: vazduhoplovstvo, mornarica, padob-ranci, motorizovani odredi i slično, u za-visnosti od uslova i vremena).

Ukratko: snobizam je prodro u sve ni-voe savremenog društva, ako su za nje-govo postojanje pogodni socijalni uslovi, a naročito u onim društvenim ili društvenim grupama čiji je vrednosni sistem pome-ćen ili se kao u slučaju socijalističkih društava, posle revolucionarnih vrenja još nije sasvim stabilizovao. To naročito zato što svaka kulturna revolucija, kao sastavni deo društvenih revolucija uopšte, ima posla sa odgovarajućim promenama u sistemu vrednosti: afirmiranjem novih, viših vrednosti i potiskivanjem onih ko-je su niže po rangu (konzervativne, reak-cionarne, nehumane i tome slično).

Paradoks snobizma leži sa socijalne i moralne tačke gledišta u tome što se lom i pukotina u sistemu vrednosti za snoba ostvaruje na taj način što on daje pred-nost onim vrednostima koje su niže po rang-u od društveno priznatih i opšteprih-vačenih vrednosti. Snob se ne snalazi u procesu vrednovanja te naopako rangira vrednosti, dajući primat manje značaj-nim i time obezbeđujući autentične kul-turane i umetničke vrednosti. Jedna ane-gdota o pariskom snobu to veoma slikovito prikazuje: on je, naime, prilikom boravka u Londonu tamo kupio garnituru engles-kih čula za pušenje. Vrativši se u Pariz, trebalo je da tu garnituru postavi kao de-korativni ukras i stavio ju je na neki mali stočić. Učinilo mu se, međutim, da stočić nije u stilu i da ne odgovara svrsi. Zato je kupio novu stočić. Tada je primetio da on nije u skladu sa ostalim nameštajem, a kada je i nameštaj promenio, uvideo je da mu stari stočić nije još zgodan i da ne odgo-vara njegovom ukusu. Promenio je stari i odsele se u London da bi za svoju gar-nituru obezbedio pristojan ambijent.

Snob je, dakle, ma kako inače ostvari-vo svoje snobovske ambicije i ma na ko-me nivou društvene strukture, u suštini marginalna bića, a u pogledu moralnih odnosno vrednosnih kriterijuma svakako zbunjeno biće.

Miloš ILIĆ

LAĐA

Na dugom, dugom putu tamna lađa.
Na jarbolima srebrni nakit meseca,
južni vetri nagnuti u velika jedra,
pljuskovti ližu svim putem mora.

Mornarima se od žedi oči žare kao ugljevlje.
Vatreni kapetan u tami tarbi put.
Od teškog zlata skovano sunce
i sedam zvezda Orionu sijaju nad njom.

Visoko na jarbolima zastave
vijore se veselo, kao privid.
S krmom ovitom u duge morske trave,
kao oblak, kao zvezda klizi nad ukotčenim bićima
[dubina.

II

Plovi mimo usamljenog ostrva.
Na njemu palača, stiva od vetrova,
od dugih pljuskovta i hukova mora.
Olovna teža spi u kostim crtama zidova.

U palači je lavirint. U kamenoj izbi
sred lavirinta u kosim crtama zidova
naslikani su u prirodnoj veštini i živim bojama
prizori iz mušičlišta i podzemnih zatvora.

S rogovima, zabodenim u stub od tvrdog drveta,
vizi u tami kostur Minotaura.
Kroz prozore, usećeno duboko u kamen,
[zasvetlucne
i nestane opet — kao privid — na moru lađa.

III

Ponoć, bezvetrije, tiho, tamno more,
tamna se lađa na vodi lako ziblje.
U oknu kajite senka ugljenisalog kapetana.
Sedi pognut nad drevne mape mora.

Na zapadu su vihuri i Sirene,
na istoku boginja smrti, s mnogo ruku,
na jugu morske device i zmajevi,
na severu ukleta gora, koja je ulaz u podzemlje.

Ugljenisali prsti beže preko suvih mora na
[kartama.

Pod lađom se diže i sprušta velika riba.
Visoko je pod nebom — nevidljivo u tami —
preletelo jato selica lađu nepokretnu.

IV

Plovi mimo usamljenog ostrva.
Na njemu stenju šumi tamna šuma.
Sa rogom, zarivenim u drvo, kostur jednoroga
sja u zelenim senkama kao privid.

Svako mu jutro i svako veče rosa
napuni prazne pećine očiju,
da mirnim sjajem — ko iz sna — iz šume
gleda na more koje tiho talasa.

U večernjem vetru lađa, koja plovi mamo,
teško i duboko zapevaju konopci i jarboli.
More je pred njom kao pustinja sita,
vetar naraste, vodena brazda potamni.

V

Lađa nikada neće potonuti.
Na njenom gvozdenom sidru vise glomazne
[školjke,
nacrtana sa strana kljuna žare se dva šarena
[oka,
senke mrtvih lađa klize mimo nje.

Na mrtvoj lađi sjaje aveti
ko ždrela vatrenih peći kroz tamnu noć.
U daljini ustaju piramidaste planine,
stubovi oblaka štite nebo.

Velika, senovita kuća. Minotaura
i jednorog sa večno živim očima —
na dugom, dugom putu tamna lađa,
vetar naraste, vodena brazda tamni.

6-74869938

ZVEZDE

Bio star čovek. Tako star da je zaboravio svoje
[ime.
Izgubio sve što je imao, i prosjačio.
Od starosti postao sasvim slep.
Danima sedi pred natrulim vratima.

Za dugih noći, kad ne može da zaspi,
uvek se najživlje seća davnih godina.
Onda, za jutarnjeg sna, pred njim ustaju znana
[lica.

A nikako da se seti svog imena.

Kako je slep, ne može da vidi zvezde.
A seća se da je ko mladić ležao nekad na krovu
[lađe,
visoki je vetar zavrtio najjednom tamnu vrtelku
[oblaka
i čiste su se kruna zvezda začas zasvetlucale.

II

Seća se na drugoj strani mora
suncem obasjanom pristaništu.
Tamo su na trgu pogubili čoveka.
Seća se optuženog i krvnika.

GREGOR STRNIŠA

Siroki se mač zasvetleo ko zlatu.
Iz daljine se sve činilo kao igra.
Opet vidi blistavo, obezglavljeno telo
i dželata, kome glavu zaklanja grubo sukno.

A onda opet ostaju iza njega,
sve manji i manji, beli zidovi grada,
opet čuti u sebi večni, lagani ritam puta —
idu napred, a pustinja ih prati.

III

Naokolo niske kolibe noć
šume svetla: sunca, zvezde, zvezde.
Na razbijenom pragu sedi stari čovek,
tamna buba tiho brza preko zida.

Veoma star, sakriva lice u dlanovima,
pred njim nema ničega, za njim samo prividne
[slike sećanja
U tami se ko zna šta — kao mač, kao šlem —
ponekad nešto nejasno zasvetlucne.

Sazvežđa mutno sjaje pred slepim očima
dok sedi pognut sred vlastite senke.
Naokolo niske kolibe noć
šume svetla: sunca, zvezde, zvezde.

IV

Idu napred. A pustinja ih prati.
Kamila sledi kamila kroz tamu.
Pod koprenom s njima na konju jezdi žena.
Na stenama se bude lavovi.

Ko božji plašt naborana pustinja
tiho šušta pod nogama životinja.
Devovka se u sedlu uspravlja kao kip.
Ne vide niko još njene oči.

Idu napred. A pustinja ih prati.
Skrpe seda. Put što vodi kroz tamu.
U daljini zalaza šakalova senka,
na noćnom nebu izade Orion.

V

Veoma star čovek. Zaboravljen siv i slep.
Ponekad ide gradom, ispred sebe lupka štapom,
kao da hodi kroz veliki, crni podrum,
gde se samo pričinja glasi šum ceste.

Onda opet seda pred razbijena vrata.
Pred slepim očima mu zatrepri
tamni val mora, bleđa pustinja
i daleka crta modrikastih planina.

Idu napred preko planina koje dotiču nebo.
Vetroviti proplanci, blistavo beli снег,
sleđeni prelazi i put u doline, duge, tople,
gde sijaju, kao zvezde, svetla novih gradova.

Preveo sa slovenačkog

Gojko JANJUSEVIĆ